

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پژوهشکده مطالعات فرهنگی و ارتباطات
گروه دین و رسانه

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته دین و رسانه

انگاره روحانی و روحانیت در میان دانشجویان ایرانی و عوامل مؤثر بر آن:
مطالعه تطبیقی دانشجویان تهران و مشهد

استاد راهنما:

دکتر امیر عبدالرضا سپنجی

استاد مشاور:

دکتر محمدرضا زائری

پژوهشگر:

محمدرضا محمدی

اردیبهشت ماه ۱۳۹۹

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
مدیریت تحصیلات تکمیلی

بسمه تعالی

هیأت داوران در جلسه مورخ ۱۳۹۹/۰۲/۳۱

پایان نامه تحصیلی آقای محمدرضا محمدی دانشجوی مقطع کارشناسی ارشد

رشته دین و رسانه

تحت عنوان :

"انگاره ی روحانی و روحانیت در میان دانشجویان ایرانی و عوامل موثر بر آن : مطالعه تطبیقی دانشجویان تهران و مشهد"

را بررسی کردند و پایان نامه با نمره ۱۸,۵ و درجهٔ بیارزش به تصویب نهایی رسید.

۱. استاد راهنمای پایان نامه، جناب آقای دکتر امیر رضا سپنجی
امضا
۲. استاد مشاور پایان نامه، جناب آقای دکتر محمد رضا زایری
امضا
۳. استاد داور پایان نامه، جناب آقای دکتر علیرضا رحیمی
امضا
۴. رئیس پژوهشکده، سرکار خانم دکتر زهرا اجاق
امضا
۵. مدیر تحصیلات تکمیلی، جناب آقای دکتر روح الله کریمی
امضا

سپاسگزاری:

از جناب آقای دکتر سپنجی، که همواره با سعه صدری بی نظیر، پژوهش حاضر را از کج روی ها در امان نگه داشته؛ و از جناب آقای دکتر زائری که علی رغم مشغله های فراوانی که داشتند، منت نهاده و مشاوره این اثر راه به عهده گرفتند صمیمانه سپاسگزارم.

تقدیم به:

۱- پدر فداکار و مادر مهربانم که از ابتدای زندگی‌ام همواره پشتیبان و دلسوز این‌جانب بوده‌اند. هیچ‌گاه محبت‌ها و دلسوزی‌های ارزشمندترین افراد زندگی‌ام را فراموش نمی‌کنم.

۲- برادر عزیز و همسر برادر گرامی‌ام که از ابتدای تحصیل این‌جانب در مقطع کارشناسی ارشد و در طول مدت اقامتم در شهر تهران، همواره بدون هیچ‌گونه منت و چشمداشتی پشتیبان و حامی من بودند و زحمات زیادی را متحمل شدند.

چکیده:

تحقیق حاضر کوششی به منظور کشف «انگاره روحانی و روحانیت در میان جوانان ایرانی» است. در این مسیر، کندوکاوی در میان آثار مربوط به روحانیت انجام گرفت؛ که مرور آثار، کمک شایانی برای آشنایی با سازمان روحانیت از جنبه‌های گوناگون لغوی، مفهومی، رفتاری و ... بود. پس از این مهم، معنای انگاره و چگونگی ایجاد یا تغییر آن مورد بررسی و مطالعه قرار گرفت؛ که مباحث، منتج به ارائه‌ی چند پیشنهاد انتقادی نسبت به تغییر رفتار و عملکرد روحانیت در حوزه‌های مختلف اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و ... شد. با انجام ۳۰ مصاحبه عمیق از دانشجویان دو شهر تهران و مشهد و سپس تحلیل آن‌ها نشان داده شد که انگاره روحانی و روحانیت به‌طور مشترک در میان جوانان هر دو شهر، با تفاوت اندکی نسبت به یکدیگر منفی است. با توجه به مصاحبه‌های انجام‌شده، از عوامل به وجود آورنده این انگاره می‌توان به عدم توفیق روحانیت در عرصه اجتماع و سیاست، تک‌بعدی بودن روحانیان، عدم اعتماد قشر جوان به روحانیت، منفعت‌طلبی روحانیان و فاصله بین روحانیت و مردم نام برد. از طرفی ویژگی‌ها و صفاتی همانند ادب، اخلاق، تواضع و تخصص در علوم دینی توانسته است نظر مثبت دانشجویان مورد بررسی را به خود جلب کند. تحلیل مصاحبه‌ها نشان داد از عوامل اثرگذار بر شکل‌گیری این انگاره منفی در میان دانشجویان تهران و مشهد، مسائل اجتماعی و سیاسی دارای اهمیت بیشتری هستند. در همین رابطه مباحثی همانند جدایی نهاد دین از نهاد حکومت و عدم دخالت روحانیت در تمامی شئون زندگی مردم، یکی از پررنگ‌ترین مطالبی است که دانشجویان به آن اشاره نمودند؛ بنابراین می‌توان عوامل مذکور را مؤثر در شکل‌گیری انگاره منفی دانست.

واژه‌های کلیدی: انگاره - روحانی - روحانیت - دانشجویان

فهرست مطالب

فصل ۱: کلیات	۱
۱-۱- عنوان تحقیق	۱
۱-۲- بیان مسئله	۱
۱-۳- هدف تحقیق	۴
۱-۴- سؤال‌های تحقیق	۴
۱-۵- نوآوری، اهمیت و ارزش تحقیق	۵
فصل ۲: مرور پیشینه پژوهش و چارچوب نظری	۶
۲-۱- مقدمه	۶
2-2- پیشینه پژوهش:	۷
2-3- چارچوب نظری	۱۵
2-3-1- روحانیت	۱۵
۲-۳-۱-۱- معنی واژه روحانی	۱۵
۲-۳-۱-۲- پیدایش روحانیت	۱۶
۲-۳-۱-۳- گروه‌های مختلف روحانیان	۲۴
۲-۳-۲- انگاره	۳۶
فصل ۳: روش تحقیق	۴۳
۳-۱- مقدمه	۴۳

۳-۲- نظریه پردازی داده محور:	۴۴
3-3- دلایل استفاده از رویکرد نظریه پردازی داده محور و موارد کاربرد آن	۴۶
۳-۴- حساسیت نظری	۴۷
۳-۵- موارد مطالعه و مشارکت کنندگان	۴۷
۳-۶- تکنیکهای جمع آوری دادهها	۴۸
۳-۶-۱- مصاحبه نیمه ساختاریافته	۴۹
۳-۶-۲- مضمون سؤالات مصاحبه	۴۹
۳-۷- رویه های تحلیلی	۵۰
۳-۷-۱- کدگذاری باز	۵۱
3-7-2- کدگذاری محوری	۵۱
3-7-3- کدگذاری گزینشی	۵۳
۳-۷-۴- کدگذاری فرایند	۵۴
۳-۸- استانداردهای اعتبار یابی و ارزشیابی نظریه پردازی داده محور	۵۴
۳-۹- اصول اخلاقی در پژوهش	۵۶
فصل ۴: تحلیل داده ها	۵۷
۴-۱- مقدمه	۵۷
۴-۲- ویژگی های مصاحبه شوندگان	۵۸
4-2-1- میزان تحصیلات	۵۸
۴-۲-۲- جنسیت	۵۹
4-2-3- دانشگاه محل تحصیل	۶۰
۴-۲-۴- شهر محل تحصیل	۶۱

4-2-5- سن افراد..... ۶۱

۴-۳- یافته‌های پژوهش..... ۶۲

۴-۳-۱- سؤال اول..... ۶۳

۴-۳-۲- جمع‌بندی انگاره‌ها..... ۱۲۰

۴-۳-۲-۳- انگاره مثبت..... ۱۲۶

۴-۳-۳- مقایسه انگاره‌های مثبت و منفی دانشجویان بر اساس جنسیت..... ۱۳۱

۴-۳-۴- مقایسه انگاره‌های مثبت و منفی دانشجویان بر اساس شهر محل تحصیل..... ۱۳۲

۴-۳-۵- سؤال دوم..... ۱۳۲

4-3-6- سؤال فرعی..... ۱۳۷

۴-۴- جدول کدها..... ۱۳۸

فصل ۵: نتیجه‌گیری و پیشنهادها..... ۱۴۸

۵-۱- مقدمه..... ۱۴۸

۵-۲- محدودیت‌ها:..... ۱۵۱

۵-۳- پیشنهادها:..... ۱۵۱

فصل ۶: منابع..... ۱۵۴

فصل ۷: پیوست‌ها..... ۱

فصل ۱: کلیات

۱- عنوان تحقیق

انگاره روحانی و روحانیت در میان دانشجویان ایرانی و عوامل مؤثر بر آن: مطالعه تطبیقی
دانشجویان تهران و مشهد

۱-۲- بیان مسئله

ازجمله خصایص تمایز بخش روحانیت از سایر گروه‌های اجتماعی، نفوذ آنان در بین مردم است. روحانیت شیعه به‌عنوان یکی از گروه‌های اثرگذار اجتماعی، در تاریخ شکل‌گیری، همواره از نفوذ اجتماعی بالا برخوردار بوده است؛ تا جایی که ارزش‌ها، هنجارها، اخلاقیات، نگرش‌ها و رفتارهای مردم تحت تأثیر فکر و عمل آنان قرار می‌گرفت. اگرچه این نفوذ در پهنه تاریخ پس از اسلام گسترده است، اما مقطع انقلاب اسلامی به دلیل هم‌عصر بودن با این دوران و نیز به دلیل اهمیت و پررنگ بودن نقش روحانیت در حکومت، شاخصی برای آن است.

در آستانه و اوایل انقلاب اسلامی، شواهد و نشانه‌های فراوان، خبر از این نفوذ بالا می‌داد. در آن سال‌ها منزلت روحانیت در ذهنیت جامعه بیش‌ازپیش ارتقا یافت؛ به‌گونه‌ای که تقاضا برای ورود به حوزه‌های علمیه سیر صعودی پیدا کرد. از سوی دیگر، نخستین گروه مرجع برای آحاد جامعه،

روحانیون بودند و نیز سبک زندگی آن‌ها در جامعه گسترش پیدا کرد و پیروی از این نوع رفتار محبوبیت اجتماعی یافت. همچنین اعتماد به روحانیت تا حد بسیار زیادی بالا رفت؛ تا جایی که در حوزه سیاست، مردم بیشتر نمایندگان خود را از این گروه انتخاب کردند. اگر انتخاب افراد به نمایندگی به عنوان شاخصی برای اعتماد سیاسی به حساب آید، بخش فراوانی از نمایندگان مردم را در آن سال‌ها روحانیون تشکیل می‌دادند.

منزلت و محبوبیت در نزد جامعه به آنان توانایی‌هایی اعطا می‌کرد؛ تا جایی که روحانیت توانست به واسطه توانایی کسب‌شده از جایگاه خود در ذهنیت جامعه، تغییراتی شگرف در عرصه‌های گوناگون اجتماع به وجود آورد. تغییرات فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی پس از انقلاب اسلامی، نتیجه نفوذ روحانیون و تبعیت جامعه از آنان بود. تغییر در ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی - بالأخص گرایش به معنویات - روی‌گردانی از فرهنگ و تجلیات غربی و گرایش به فرهنگ دینی - ملی، پرهیز از تجمل‌گرایی، گسترش روحیه ایثار و شهادت‌طلبی، اجبار حجاب، محدودیت موسیقی در کشور، منع ورزش بانوان یا محدود کردن آن و همانند این‌ها، از تغییرات ایجادشده در جامعه ایران در دوره انقلاب و به تبعیت از روحانیت است. روحانیت به واسطه نفوذ اجتماعی توانست جامعه را به سوی اهداف خود جلب و آنان را به ایثار در جهت این اهداف ترغیب کند.

نتیجه نیز بروز تحولات اجتماعی گسترده در جامعه ایران بود. این نفوذ در سال‌های نخستین انقلاب در اوج قرار داشت؛ تا جایی که روحانیت به اتکای آن توانست رقبای خود را از صحنه اجتماع و سیاست کنار زده، جنگ‌های داخلی و خارجی را با پیروزی به پایان برساند؛ اما مقطع پس از جنگ که با گذر از دهه اول انقلاب همراه بود، با ظهور و بروز نشانه‌هایی از کاهش نفوذ اجتماعی روحانیون همراه شد. کاهش علاقه جامعه به روحانیت یکی از این نشانه‌هاست. درحالی‌که میزان علاقه به روحانیت در سال ۱۳۶۵، ۸۶.۷ درصد است، این میزان در سال ۱۳۷۱ به عدد ۳۲.۳ درصد کاهش می‌یابد. (رفیع پور، ۱۳۸۰: ۱۶۵) البته این میزان تا سال ۱۳۷۳ سیر نزولی دارد؛ به گونه‌ای که در این سال علاقه جامعه به روحانیت به میزان ۲۹/۲ درصد می‌رسد. سایر آمارها هم خبر از این کاهش نفوذ می‌دهد. به عنوان مثال، برخی از این آمارها نشان می‌دهد که منزلت روحانیت در ذهنیت جامعه کاهش پیدا کرده است.

در حوزه اعتماد هم وضعیت چندان مناسب نیست؛ چراکه بررسی‌های تجربی نشانه‌هایی از کاهش اعتماد به روحانیون ارائه می‌کنند به‌عنوان نمونه، در سال ۱۳۷۹ از میان شانزده گروه موردبررسی، روحانیت توانست رتبه دهم اعتماد را به دست آورد. (ارزش‌ها نگرش‌های ایرانیان، ۱۳۸۰: ۸۰)

به نظر می‌رسد کاهش علاقه، اعتبار و قابلیت اعتماد به روحانیت، پیامدهایی دارد که افزایش رفتارهای مستبدانه، گسترش بی‌احترامی به روحانیون در جامعه، کاهش حضور افراد در مساجد و نماز جمعه‌ها نسبت به اوایل انقلاب، مراجعه کمتر به روحانیون در امور روزمره و برای حل‌وفصل مسائل، گسترش ارزش‌ها و هنجارهای خلاف خواست و نظر روحانیون و کاهش توانایی روحانیون برای به حرکت درآوردن تعهد خیل عظیم جامعه در جهت پیگیری اهداف - از نمونه‌های آن است.

این تحقیق درصدد است تا با محور قرارداد این سؤال که «دانشجویان (به‌عنوان قشری تأثیرگذار بر جامعه) نسبت به روحانیت چه انگاره‌ای دارند؟ و چه عواملی در داشتن این انگاره دخیل‌اند؟» به تبیین این مسئله همت گماشته و انگاره روحانی و روحانیت در میان دانشجویان را ارزیابی و عوامل مؤثر بر آن را به دست آورد.

انگاره را می‌توان به‌مثابه یک سازه تعریف کرد که مضمون آن به‌خودی‌خود، مجموعه‌ای از تصویرهایی است که از جنبه‌های گوناگون واقعیت در ذهن فرد وجود دارد. انگاره، به مجموعه‌ای از ویژگی‌ها اطلاق می‌شود که شخص تشخیص می‌دهد و یا در ذهن خود مجسم می‌کند. (مولانا و تاجیک، ۱۳۷۵: ۱۰)

اهمیت توجه به موضوع روحانیت به خاطر اهمیت بحث دین و کارکردهای آن در جامعه است. تأکید بر انگاره روحانیون در میان دانشجویان به‌عنوان قشر پویا و اثرگذار جامعه، به دلیل تأثیری است که میزان آن بر گرایش جامعه به‌سوی دین دارد. روحانیت که به‌عنوان مبلغ، معلم و مفسر دین دارای وظایفی است، از سوی جامعه به‌عنوان نمایندگان دین نیز شناخته می‌شود. این رابطه با دین است که موجب می‌گردد هر نوع نوسان در میزان انگاره نسبت به روحانیون به حوزه دین تسری یافته و موجب نوسان در میزان و نوع دین‌داری جامعه گردد. از سوی دیگر روحانیت برای انجام کارکردهای خود که می‌باید به تعمیق دین‌داری جامعه منتهی گردد، ناگزیر به داشتن انگاره مثبت در میان جامعه نسبت به خویش است.

علاوه بر این‌ها، کم شدن محبوبیت طلبه‌ها مسئله‌ای است که این روزها بیش از هر زمانی حوزه و روحانیت را به چالش کشانده است؛ طوری که برخی از عالی‌ترین مقامات علمی حوزه همچون آیت‌الله العظمی شبیری زنجانی نیز با تعبیر «مصیبت‌های سخت اما واقعی امروز طلبه‌ها» نسبت به این مسئله ابراز نگرانی کرده‌اند.

نفوذ، منزلت و محبوبیت اجتماعی روحانیت پیوند وثیقی با مشروعیت و کارکردهای حکومت و نظام سیاسی ایران دارد. از آنجایی که حکومت منتسب به روحانیت است، کاهش نفوذ اجتماعی روحانیت، موجب کاهش مشروعیت حکومت و توان آن در ترغیب مردم برای تحقق اهداف خود می‌شود. کاهش مشروعیت، حقانیت نظام سیاسی و حاکمان را برای حکومت بر مردم زیر سؤال می‌برد و کاهش توان تأثیرگذاری بر مردم، موجب لطمه به کارکردهای آن می‌گردد؛ که هر دو برای نظام و حاکمان و جامعه آسیب محسوب می‌شود.

درواقع دو آسیب دینی و سیاسی راجع به انگاره منفی نسبت به روحانی و روحانیت در میان دانشجویان ایرانی، ضرورت و اهمیت پرداختن به مسئله انگاره روحانی و روحانیت در میان آنان را نشان می‌دهد. این دو آسیب بیش از آن که متوجه مردم که دانشجویان نماینده بخشی از آن هستند باشد، متوجه روحانیت به عنوان طبقه حاکم است.

۳- .. هدف تحقیق

هدف اصلی این تحقیق، ارزیابی انگاره روحانی و روحانیت در بین دانشجویان و شناسایی عوامل مؤثر بر این انگاره (فارغ از مثبت یا منفی بودن آن)؛ و هدف فرعی تحقیق نیز ارزیابی آینده‌نگرانه انگاره روحانی و روحانیت در بین اقشار جوان و دانشجو، و ارائه روش‌ها و توصیه‌هایی به روحانیت در جهت تصحیح یا بهبود این انگاره است.

۴- .. سؤال‌های تحقیق

تحقیق حاضر به دنبال پاسخ به دو سؤال اصلی و یک سؤال فرعی است:

سؤال اصلی ۱: انگاره روحانی و روحانیت در میان دانشجویان به‌عنوان نمایندگان جامعه چگونه است؟ مثبت یا منفی؟

سؤال اصلی ۲: الف) در صورت منفی بودن انگاره روحانی و روحانیت در میان دانشجویان، عوامل مخرب و منفی کننده کدامند؟ / ب) در صورت مثبت بودن انگاره روحانی و روحانیت در میان دانشجویان، عوامل مؤثر در این میان چیست؟

سؤال فرعی: عوامل اثرگذار بر شکل‌گیری انگاره روحانیت چیست؟ چه روش‌هایی در جهت تصحیح یا بهبود این انگاره مؤثر است؟

۵-۱- نوآوری، اهمیت و ارزش تحقیق

هیچ‌یک از آثار، پژوهش‌ها و مطالعات پیشین به‌طور مستقل موضوع انگاره روحانیت را مبنای کار خود قرار نداده‌اند. آنچه درباره انگاره روحانیت به دست می‌آید، یا با عناوین دیگر است یا کارهای غیر علمی.

فصل ۲: مرور پیشینه پژوهش و چارچوب نظری

۲-۱. مقدمه

معمولاً بیشتر کتاب‌های آموزشی در حوزه‌ی تحقیق کیفی فاقد فصلی درباره‌ی استفاده از آثار و نوشته‌های موجود در یک حوزه‌ی مطالعاتی است. این موضوع باعث می‌شود گاهی محقق کیفی با این ایده روبرو شود که نیاز به آن نیست که در نوشته‌های کیفی از مرور آثار و نوشته‌های موجود شروع کرد و یا حتی برخی معتقدند که باید در ابتدای کار از چنین عملی اجتناب کرد. هرچند این ایده می‌تواند ناشی از رابطه‌ی نزدیک تحقیق کیفی با ایده‌ی کشف حوزه‌های جدید و جست‌وجو در قلمروهایی نو در تحقیق و جهان علم باشد؛ اما با این وجود، خیال خامی است که تصور کنیم که در قرن بیست و یکم، پس از یکصد سال تحقیق اجتماعی و چندین دهه کشف مجدد تحقیق کیفی، هنوز قلمروهای پژوهشی جدیدی وجود دارند که تاکنون چیزی درباره‌شان منتشر نشده باشد (فلیک، ۱۳۸۸: ۶۵-۶۴). درواقع آنچه اهمیت دارد استفاده یا عدم استفاده از این دانش موجود نیست، بلکه چگونگی استفاده از آن است که حائز اهمیت بالایی است. لذا لازم به توضیح است که از آنجاکه در روش نظریه‌پردازی داده محور تکیه‌ی محقق بیشتر بر مطالعه‌ی مستقیم پدیده‌ها درزمینه‌ی خاص خود و سعی در استخراج مقولات و گزاره‌ها و نهایتاً نظریه‌ای مبتنی بر فهم پدیده‌ی مورد مطالعه

است، بهره‌گیری از متون نظری در این تحقیق به معنای پذیرش کامل آن‌ها به مثابه‌ی چارچوب نظری نیست و محقق صرفاً از این متون به عنوان منبع احتمالی ایجاد سؤال، منبع ثانویه‌ی داده‌ها و یا راهنمای نمونه‌گیری نظری استفاده می‌نماید (استراوس و کوربین، ۱۳۹۰: ۴۸-۵۰). بر این اساس در این تحقیق، محقق پیش از ورود به میدان تحقیق به بررسی و مطالعه ادبیات تجربی (داخلی و خارجی)، ادبیات نظری و ادبیات روش‌شناختی مرتبط با موضوع تحقیق پرداخته است که در این فصل به ادبیات تجربی و نظری و تعریف مفاهیم اصلی برخاسته از نظریات صاحب‌نظران پرداخته می‌شود و ادبیات روش‌شناختی در فصل بعد مطرح خواهد شد.

۲-۲- پیشینه پژوهش:

- در تحقیقی که در سال ۲۰۰۳ توسط دونالد براون و کوربین اسمیت با عنوان «رسانه و روحانیت؟ نفوذ در صاحب نفوذ» و باهدف نقش چارچوب‌بندی رسانه‌ها بر درک نگرش عموم از روحانیت انجام شد، با مطالعه و نظرسنجی (پرسشنامه) از ۶۸۵ کشیش در کلیسای اصلاح مسیحی در شمال آمریکا (CRC) و ۶۸۳ کشیش در کلیسای اصلاح‌شده در آمریکا (RCA)، الگوهای مختلف استفاده از رسانه توسط روحانیت نشان داده شده است. همچنین نشان داده شده است در روحانیونی که الگوهای مختلف استفاده از رسانه‌ها را به کار می‌برند، از لحاظ سن، اندازه اجتماعی که در آن زندگی می‌کنند، میزان ارتداد مذهبی خود و جهت‌گیری‌های ایدئولوژیک، تفاوت وجود دارد. این تحقیق نشان می‌دهد که برخی از روحانیت به شدت به رسانه‌های مذهبی به عنوان منبع اطلاعات سیاسی متکی هستند، درحالی‌که برخی دیگر به شدت به رسانه‌های سکولار وابسته‌اند. همچنین الگوهای استفاده از رسانه در میان روحانیت اصلاح‌شده با عوامل مختلف اجتماعی، علمی و سیاسی مرتبط است.

- هاشمی و فرخی (۱۳۹۴) در تحقیق خود با عنوان بازنمایی «نگرش مردم به روحانیت» در سینمای ایران (مورد مطالعه: سه فیلم زیر نور ماه، مارمولک و طلا و مس) با روش تحلیل محتوای کیفی و استفاده از نظریه بازنمایی، به سخن‌شناسی نگرش‌های ابرازشده مردم درباره روحانیت در سه فیلم زیر نور ماه، مارمولک و طلا و مس پرداخته‌اند. یافته‌ها حاکی از آن است که مضامین بازنمایی شده عبارت‌اند از: به قدرت و ثروت رسیدن روحانیان

پس از انقلاب اسلامی، استفاده ابزاری روحانیان از لباس روحانیت، فاصله گرفتن روحانیت از متن جامعه و سنتی بودن همه روحانیان. از نتایج این تحقیق می‌توان به تقسیم و طبقه‌بندی نگرش مردم درباره روحانیت در فیلم‌های مذکور به سه گونه نگرش مثبت (نگرش مثبت آمیخته با تقدس، نگرش مثبت همراه با احترام، نگرش مثبت همراه با اعتماد، نگرش مثبت کورکورانه و مقلدانه، نگرش مثبت منفعت‌طلبانه و ابزاری) نگرش منفی (نگرش منفی به استفاده ابزاری از جایگاه روحانیت، نگرش منفی آمیخته با ترس، نگرش منفی همراه با تحقیر و تمسخر، تصورات قالبی منفی) و عناصر مرتبط با تغییر نگرش درباره روحانیت (اقناع، ناهماهنگی شناختی) اشاره کرد.

- در سال ۱۳۸۸ کیومرث اشتریان باهدف بررسی مقبولیت، مشروعیت و ارتباط آن‌ها با کارآمدی روحانیت در ایران و منزلت آنان نزد جوانان و مبتنی بر نظریه نخبه‌گرایی، تحقیقی با عنوان «کارآمدی و منزلت نخبگان: بررسی منزلت روحانیت در بین جوانان» را انجام داد. اشتریان در این تحقیق به این مطلب دست پیدا کرد که در نظامی که دولت مسئول همه‌چیز می‌شود، قادر به پاسخگویی به تمامی چالش‌های پیش رو نیست. این عدم توانایی که به‌صورت ناکارآمدی متجلی می‌شود، بیش از هر چیز مقبولیت و مشروعیت روحانیت و منزلت آنان را به چالش می‌کشد؛ بنابراین کارآمدی و ناکارآمدی حکومت بر مقبولیت و مشروعیت حکومت در نزد جوانان مؤثر است.

- «انواع دین‌داری و روحانیت؛ بررسی تأثیر نوع دین‌داری بر تبعیت از روحانیان» عنوان تحقیقی است که کاظم سام دلیری در سال ۱۳۹۴ باهدف یافتن علل کاهش شدت و گستره تبعیت از روحانیان از سوی جامعه در دهه‌های اخیر؛ با تأکید بر علل مربوط به مخاطبان روحانیان (مردم) و نوع دین‌داری آنان انجام داد. او با انتخاب شهرها و روستاهای ده استان کشور بر اساس توزیع جغرافیایی و انتخاب شش هزار نمونه از جمعیت شیعه بالای پانزده سال این مناطق به شکل تصادفی و با استفاده از ابزار پرسشنامه متوجه شد که میان دو متغیر پایبندی به دین و تبعیت از روحانی، رابطه معنادار وجود دارد؛ یعنی هرچه بر میزان پایبندی به دین در میان نمونه افزوده می‌شود، میزان تبعیت از روحانیت هم افزایش می‌یابد و بالعکس. (دین‌داری ناپایبند، موجب کاهش تبعیت از روحانیت می‌گردد). همچنین با افزایش احساس نیاز به روحانیان، تبعیت از این‌دسته هم افزایش می‌یابد و بالعکس. (دین‌داری بی‌نیاز به روحانی، موجب کاهش تبعیت از روحانیت می‌گردد). علاوه بر این، با افزایش میزان

اعتقاد به نقش‌ها و وظایف روحانیان، میزان تبعیت از آنان نیز افزایش می‌یابد و بالعکس. (دین‌داری بی‌واسطه و بی‌اعتقاد به روحانیت، موجب کاهش تبعیت از روحانیت می‌گردد.) بنابراین سه یافته پژوهش، نتیجه‌گیری شده است که هرچه اعتقاد دین‌داران به نقش‌ها و وظایف روحانیت (ضرورت کارکردی وجودی آنان) و برخی احکام و عبادات دینی کاهش یابد و هرچه نیاز آنان توسط بدیل‌های روحانیت مرتفع شود و نیز هرچه نا پای بندی به ابعاد دین بیشتر باشد، تبعیت دین‌داران از روحانیان رو به تنزل خواهد گذارد.

- عمو عبداللهی و سفیری (۱۳۹۴) نیز در تحقیق خود با عنوان بررسی رابطه تفکر انتقادی و میزان و زمینه تبعیت از گروه‌های مرجع دینی در بین دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه‌های تهران به بررسی رابطه تفکر انتقادی و میزان تبعیت از روحانیت در بین دانشجویان پرداخته‌اند. آن‌ها با استفاده از یک نمونه ۳۷۰ نفری متشکل از دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه الزهراء، دانشگاه امام صادق (ع) و دانشگاه شهید بهشتی و با ابزار پرسشنامه، یافتند که بین تفکر انتقادی و میزان تبعیت از روحانیت رابطه معناداری وجود ندارد؛ اما خرده مقیاس‌های کنجکاوی و ذهن باز رابطه‌ای منفی با تبعیت از روحانیت دارد و حقیقت‌جویی رابطه مثبتی با تبعیت از روحانیت دارد. همچنین بین تفکر انتقادی و مراجعه دانشجویان به متخصصان دینی غیرروحانی رابطه مثبتی وجود دارد. آن‌ها نتیجه گرفتند که میانگین تبعیت از روحانیون در بین دانشجویان در حد متوسطی (۳ از ۵) قرار دارد و این تبعیت بیشتر مربوط به فروع دین و احکام شرعی است و مسائل سیاسی و اجتماعی و جستجوی ارتباط ناب با خدا از کمترین میزان تبعیت برخوردار است؛ بنابراین می‌توان گفت روحانیون به‌عنوان متخصصان امور شرعی دین در بین دانشجویان پذیرفته‌اند و با توجه به خصوصی شدن دین و ارتباط با خدا، حضور روحانیت در این حوزه و همچنین در مسائل اجتماعی و سیاسی پذیرفته نیست.

پیشینه پژوهش (موارد ذکر شده) در ادامه در یک جدول آمده است:

ردیف	عنوان	مسئله تحقیق	جامعه	روش	یافته‌ها	نتایج اصلی	مقالات مرتبط	منبع
۱	Media and Clergy? Influencing the influential; Donald W. Brown & Corwin E. Smidt	نقش چارچوب‌بندی رسانه‌ها بر درک نگرش عموم از روحانیت	مطالعه ۶۸۵ کشیش در کلیسای اصلاح مسیحی در شمال آمریکا (CRC) و ۶۸۳ کشیش در کلیسای اصلاح‌شده در آمریکا (RCA)	نظرسنجی (پرسشنامه) و استفاده از نظریه چارچوب‌بندی	نشان دادن الگوهای مختلف استفاده از رسانه توسط روحانیت/ وجود تفاوت در روحانیونی که الگوهای مختلف استفاده از رسانه‌ها را نشان می‌دهند، از لحاظ سن، اندازه اجتماعی که در آن زندگی می‌کنند، میزان ارتداد مذهبی خود و جهت‌گیری‌های ایدئولوژیک	برخی از روحانیت به‌شدت به رسانه‌های مذهبی به‌عنوان منبع اطلاعات سیاسی متکی هستند، درحالی‌که برخی دیگر به‌شدت به رسانه‌های سکولار وابسته هستند. ارتباط الگوهای استفاده از رسانه در میان روحانیت اصلاح‌شده با عوامل مختلف اجتماعی، علمی و سیاسی	Beatty, K., & Walter, O. (1989). A group theory of religion and politics: The clergy as group leaders. Western Political Quarterly, 42, 129–58. Buddenbaum, J.M. (2001). The media, religion, and public opinion: Toward a unified theory of cultural Influence. In D. A. Stout & J.M. Buddenbaum (Eds.), Religion and popular culture: Studies on the interaction Of worldviews. (pp. 19–38). Ames: Iowa State University Press.	Journal of Media and Religion Volume 2, 2003 - Issue 2

ردیف	عنوان	مسئله تحقیق	جامعه	روش	یافته‌ها	نتایج اصلی	مقالات مرتبط	منبع
۲	بازنمایی «نگرش مردم به روحانیت» در سینمای ایران (مورد مطالعه: سه فیلم زیر نور ماه، مارمولک و طلا و مس)؛ محمد ساجد هاشمی و میثم فرخی	سنخ شناسی نگرش‌های ابراز شده مردم درباره روحانیت در سه فیلم زیر نور ماه، مارمولک و طلا و مس	نمونه‌گیری هدفمند (سه فیلم زیر نور ماه، مارمولک و طلا و مس)	تحلیل محتوای کیفی و استفاده از نظریه بازنمایی	مضامین بازنمایی شده عبارت‌اند از: به قدرت و ثروت رسیدن روحانیان پس از انقلاب اسلامی، استفاده ابزاری روحانیان از لباس روحانیت، فاصله گرفتن روحانیت از متن جامعه و سنتی بودن همه روحانیان	تقسیم و طبقه‌بندی نگرش مردم درباره روحانیت در فیلم‌های مذکور به سه گونه نگرش مثبت (نگرش مثبت آمیخته با تقدس، نگرش مثبت همراه با احترام، نگرش مثبت همراه با اعتماد، نگرش مثبت کورکورانه و مقلدانه، نگرش مثبت منفعت‌طلبانه و ابزاری) نگرش منفی (نگرش منفی به استفاده ابزاری از جایگاه روحانیت، نگرش منفی آمیخته با ترس، نگرش منفی همراه با تحقیر و تمسخر، تصورات قالبی منفی) و عناصر مرتبط با تغییر نگرش درباره روحانیت (اقتناع، ناهماهنگی شناختی)	احمدی، حبیب (۱۳۸۲). روان‌شناسی اجتماعی، شیراز: انتشارات دانشگاه شیراز. سلیمانی، مجید (۱۳۸۹). «تحلیل بازنمایی سنخ‌شناسی کاراکتر روحانی در سینمای ایران»، در کتاب روحانیت و انقلاب اسلامی، به کوشش عبدالوهاب فرائی، تهران: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.	نشریه رسانه و فرهنگ، سال پنجم شماره ۱ (بهار و تابستان ۱۳۹۴)

ردیف	عنوان	مسئله تحقیق	جامعه	روش	یافته‌ها	نتایج اصلی	مقالات مرتبط	منبع
۳	کارآمدی و منزلت نخبگان: بررسی منزلت روحانیت در بین جوانان؛ کیومرث اشتریان	بررسی مقبولیت، مشروعیت و ارتباط آن‌ها با کارآمدی روحانیت در ایران و منزلت آنان نزد جوانان	-----	مبتنی بر نظریه نخبه‌گرایی	در نظامی که دولت مسئول همه چیز می‌شود، قادر به پاسخگویی به تمامی چالش‌های پیش رو نیست. این عدم توانایی که به صورت ناکارآمدی متجلی می‌شود، بیش از هر چیز مقبولیت و مشروعیت روحانیت و منزلت آنان را به چالش می‌کشد.	تأثیرگذاری کارآمدی و ناکارآمدی حکومت بر مقبولیت و مشروعیت روحانیت نزد جوانان	بدیع، برتران (۱۳۷۹). جامعه‌شناسی دولت. ترجمه احمد نقیب زاده، نشر باز.	فصلنامه سیاست، سال سی و نهم شماره ۳ (پیاپی ۱۱)، پاییز ۱۳۸۸